

๒๓ ปี PBL กับหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตธรรมศาสตร์

วัลลี ลัตยาศัย

PBL หรือ Problem-based learning แปลเป็นไทยว่าการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก หรือการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้กลยุทธ์ ๔ ประการ คือ การเรียนรู้โดยการกำกับตนเอง (self-directed learning หรือ student-centered learning) การบูรณาการของสาขาวิชา (integration) การแก้ปัญหา (problem solving) และการเรียนเป็นกลุ่มย่อย (small group discussion) จึงนับว่าเป็นการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ และฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๕ ปัจจุบัน PBL เป็นการเรียนการสอนที่ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก โดยมีความหลากหลายในวิธีการและขั้นตอนของแต่ละแห่ง แต่เมื่อพิจารณาในเจตนาของการนำไปใช้ ดูจะไม่แตกต่างกันนัก เพราะจุดประสงค์หลักคือ ต้องการให้เป็น student-centered learning PBL นิยมใช้ในการเรียนการสอนปีต้นๆ เพื่อฝึกทักษะที่จำเป็นต่างๆ ในวิชาชีพให้แก่ผู้เรียนตั้งแต่ปีต้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ในการเรียนปีสูงๆ ซึ่งเป็นแบบ task-based learning ได้

PBL กับ Transformative learning

PBL หมายถึง วิธีการเรียนรู้ที่ใช้ “ปัญหา” เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะแสวงหาความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา โดยที่มิได้มีการศึกษาหรือเตรียมตัวล่วงหน้าเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวมาก่อน เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหา และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมภายในกลุ่มผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย ๗ ขั้นตอน คือ

๑. นักศึกษาทั้งกลุ่มร่วมกันอ่านโจทย์หรือสถานการณ์ทำความเข้าใจกับศัพท์และแนวคิดให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน
๒. ระบุปัญหาของโจทย์หรือสถานการณ์นั้นๆ

๓. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ความเชื่อมโยงของปัญหา

๔. ตั้งสมมุติฐานที่เป็นสาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญ

๕. ตั้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

๖. แยกย้ายกันศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่างๆ ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้

๗. ลังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเพื่อพิสูจน์หรือล้มล้างสมมุติฐาน และสรุปเป็นหลักการสำหรับการนำไปใช้ต่อไปในอนาคต

ส่วน Transformative learning นั้น Mezirow ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาแนวนี้ ได้ให้ความหมายว่า คือ กระบวนการสร้าง “ความหมายใหม่” ให้แก่ประสบการณ์เดิม เพื่อขึ้นนำการกระทำของตนในอนาคต ประกอบด้วย ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่

๑. การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน

๒. การตรวจสอบตนเอง

๓. การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง

๔. การเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง

๕. การค้นหาทางเลือกใหม่

๖. การวางแผนการกระทำใหม่

๗. การหาความรู้และทักษะสำหรับการปฏิบัติตามแผน

๘. การเริ่มทดลองทำตามบทบาทใหม่

๙. การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่

๑๐. การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

ดังนั้น ถ้าวิเคราะห์กันแล้ว ก็พบว่า วิธีการเรียนรู้ ทั้ง ๒ แบบ ไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่กลับมีความสอดคล้องกัน ซึ่งน่าจะเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาบูรณาการกันได้

PBL กับแพทยศาสตร

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นับเป็นคณะที่ ๒ ของประเทศไทยที่นำการเรียนการสอนแบบ PBL มาใช้นับตั้งแต่หลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตฉบับแรก (พ.ศ. ๒๕๓๔) การเรียนการสอนในยุคแรกๆ ลุ่มๆ ดอนๆ ด้วยความไม่พร้อมหลายประการทั้งด้านสถานที่เรียน ทรัพยากร จำนวนอาจารย์ จนทำให้การเรียนรู้เสมือนเป็น **การเรียนรู้ที่มีปัญหาเป็นหลัก** แต่ด้วยความมุ่งมั่นของผู้บริหารที่เป็นอาจารย์ ผู้ใหญ่หลายท่าน ประกอบกับความอดทนของผู้เรียน ความเสียสละของผู้สอน ก็ทำให้สามารถก้าวข้ามอุปสรรคต่างๆ มาได้ด้วยดีแม้ในบางครั้งบางคราวจะล้มลุกคลุกคลานกันมา

การปรับปรุงหลักสูตร

หลักสูตรฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นหลักสูตร ๕ ปี รับนักศึกษาที่เรียนระดับปริญญาตรีมาแล้วอย่างน้อย ๘๐ หน่วยกิต ใช้ PBL เต็มรูปแบบทั้ง ๒ ปีในชั้นพรีคลินิก มีโจทย์ปัญหาสัปดาห์ละ ๑ โจทย์ ใช้เวลาในการปิดและเปิดโจทย์อย่างละ ๒ ชั่วโมง มีการบรรยายแบบ interactive lecture (ผู้เรียนต้องเตรียมตัวศึกษามาก่อนแล้วมาซักถามข้อสงสัย) ๒ ครั้งๆ ละ ๑ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีฝึกทำ lab บ้าง ทั้ง lab อาจารย์ใหญ่ basic science lab และ wet lab แถมด้วยการให้มาลงคลินิกตรวจโรคผู้ป่วยนอกกับอาจารย์แพทย์เพื่อให้ได้เห็นการดูแลผู้ป่วยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ที่เหลือก็เป็นชั่วโมงการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยถ้ามีปัญหาที่สามารถปรึกษาอาจารย์ได้ การประเมินผลการเรียนแบบ PBL ในหลักสูตรฉบับนี้ ระยะเวลาแรกๆ ใช้เป็นการสอบทฤษฎี ร้อยละ ๓๐ การประเมินกระบวนการกลุ่มและการปฏิบัติงาน ร้อยละ ๗๐ โดยมีคะแนนจากการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง ร้อยละ ๕ และเพื่อนประเมินอีก ร้อยละ ๕ ซึ่งต่อมาก็ได้เปลี่ยนสัดส่วนการประเมินระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติเป็นอย่างละ ร้อยละ ๕๐ เพื่อให้มีการวัดความรู้เพิ่มขึ้นอย่างเหมาะสมกับเนื้อหา

หลักสูตรฉบับที่ ๒ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๙ และ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นหลักสูตร ๖ ปี เพราะเริ่มรับโครงการแพทย์ชนบทที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลาย ส่วนนักศึกษาที่เรียนระดับปริญญาตรีมาแล้ว ๔๐ หน่วยกิต จะสามารถเข้า

มาเรียนในชั้นปีที่ ๒ ได้เลย หลักสูตรนี้ลดการเรียนการสอนแบบ PBL จาก ๒ ปีลงมาเหลือ ๓ ภาคการศึกษา เนื่องจากอาจารย์ผู้บริหารของพรีคลินิกในยุคนั้นมีความเห็นว่า ควรปรับพื้นฐานของนักศึกษาให้เท่ากันก่อนในภาคการศึกษาแรกของชั้นปีที่ ๒ หลักสูตรนี้จึงมีชั่วโมงบรรยายเพิ่มขึ้นมาก ตลอดจนเพิ่มเวลาในการปิดโจทย์ปัญหาจากเดิม ๒ ชั่วโมงเป็น ๓ ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนการประเมินผล ยกเลิกคะแนนการประเมินกระบวนการกลุ่ม คงเหลือแต่การสอบ MCQ โดยกำหนดว่านักศึกษาขาดเรียนในกลุ่มย่อยได้ไม่เกินร้อยละ ๒๐ ซึ่งการปรับเปลี่ยนครั้งนี้ได้ส่งผลให้นักศึกษาส่วนใหญ่ขาดเรียนในกลุ่มย่อย ร้อยละ ๒๐ ตามที่กำหนด ตลอดจนไม่ค่อยสนใจในการเรียนกลุ่มย่อย แต่สนใจเข้าฟังการบรรยาย และมีข้อวิพากษ์ว่า อาจารย์สามารถสอนเนื้อหาวิชาต่างๆ โดยการบรรยายได้หมดภายใน ๑ ภาคการศึกษา ขณะที่คณะแพทยศาสตร์อื่นเขาใช้เวลาถึง ๒ ปี

หลักสูตรฉบับที่ ๓ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงหวนกลับมาใช้การเรียนการสอนแบบ PBL เต็มรูปแบบในชั้นปีที่ ๒ - ๓ อีกครั้ง เพิ่มชั่วโมงการเปิด-ปิดโจทย์ปัญหาเป็นอย่างละ ๓ ชั่วโมง รวมทั้งกลับมาประเมินกระบวนการกลุ่มและนำคะแนนมาใช้ในการตัดสินผลใหม่ตามความเหมาะสมของแต่ละรายวิชา นอกจากนี้ ยังก้าวไปสู่การบูรณาการรายวิชาในการเรียนระดับคลินิกชั้นปีที่ ๔ - ๕ โดยการสลายวิชาของทั้งหลายมารวมกับรายวิชาหลัก วิชาเวชศาสตร์ชุมชนก็บูรณาการกับเวชศาสตร์ครอบครัว ท่ามกลางความไม่ค่อยจะมั่นใจของนักศึกษาและอาจารย์ทั้งหลาย เพราะเนื้อหาวิชาต่างๆ ถูกลดลง แต่ข้อดีของหลักสูตรนี้ก็คือ การเรียนการสอนไม่ลงเนื้อหาที่ลึกมากเกินไป มีวิชาเลือกมากขึ้นและหลากหลาย เวลาในการปิดภาคการศึกษาก็มากขึ้น และเมื่อมีบัณฑิตสำเร็จการศึกษา ผลการประเมินก็พบว่าไม่ได้ด้อยกว่าการเรียนแบบเดิม จึงทำให้หลายคนเริ่มมีความมั่นใจมากขึ้น และนับตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ ก็มีหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศให้ความสนใจมาศึกษาดูงานการเรียนการสอนของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่เนืองๆ

หลักสูตรฉบับที่ ๔ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๒ จึงยังคงรูปแบบที่คล้ายคลึงกับฉบับที่ ๓ แต่มีความสมบูรณ์มากขึ้น เพราะมีการดำเนินการกันอย่างละเอียดรอบคอบล่วงหน้าถึง ๑ ปี แก้อุปสรรคข้อบกพร่องต่างๆ ที่พบในหลักสูตรเดิม มีการนำเสนอโครงสร้างหลักสูตร โจทย์ปัญหา การประเมินผล ให้พิจารณากันอย่างถี่ถ้วนทั้งคณาจารย์และผู้แทนนักศึกษา หลักสูตรนี้มี

การประเมินทั้งกระบวนการกลุ่มย่อยและการสอบภาคทฤษฎี โดยมีสัดส่วนของคะแนนกระบวนการกลุ่มย่อย ร้อยละ ๒๐ สอบทฤษฎี ร้อยละ ๗๐ - ๘๐ (บางรายวิชามีสอบปฏิบัติเรื่อง ของ lab ร้อยละ ๑๐) หลักสูตรฉบับนี้ช่วยให้การเรียนการสอน สามารถดำเนินการให้นักศึกษาจับได้ทันการสอบใบประกอบ วิชาชีพเวชกรรม (แถมท้ายด้วยการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพ เวชกรรมชั้นตอนที่ ๒ ปี ๒๕๕๔ ยกเว้นทุกโครงการ) และจบ ทุนไปปฏิบัติงาน แม้จะต้องหยุดเรียนช่วงภัยพิบัติมหาอุทกภัย ปี ๒๕๕๔ ไปถึง ๒ เดือน เนื่องจากการจัดหลักสูตรแบบ บูรณาการทำให้มีเวลาในการปิดภาคค่อนข้างนาน

หลักสูตรฉบับที่ ๕ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงจากหลักสูตรเดิมเพียงเล็กน้อย แต่ปรับรูปแบบการเขียนเป็นแบบ มคอ. จึงนับว่าหลักสูตร แพทยศาสตร์บัณฑิตธรรมศาสตร์ยังคงยืนหยัดคู่กับ PBL และ บูรณาการอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

สิ่งที่น่าทึ่งในใจ

๑. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นคณะที่มีการใช้การเรียนการสอนแบบ PBL ที่เต็มรูปแบบ มายาวนานที่สุดในประเทศไทย

๒. ผลการประเมินคุณภาพบัณฑิต ไม่ได้ดีด้อยไป กว่าการเรียนการสอนด้วยวิธีดั้งเดิม บัณฑิตส่วนใหญ่มีความ สามารถในการค้นคว้าหาความรู้ มีความเป็นผู้นำ ทำงานเป็น ทีมได้ดี

๓. ผลการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรม ไม่แตกต่าง กับคณะที่จัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม ในปีการศึกษา ๒๕๕๔ ผลการสอบใบประกอบวิชาชีพชั้นตอนที่ ๒ สามารถ ผ่านถึงร้อยละ ๑๐๐

๔. เป็นแหล่งดูงานการเรียนการสอนด้าน PBL ให้ กับสถาบันต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศในเอเชีย

๕. ผลิตดารา “การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก รูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” ที่เป็น ภาษาไทยฉบับแรกของประเทศไทย และปัจจุบันยังคงเป็น ตำราภาษาไทยฉบับเดียวในเรื่องนี้

ก้าวต่อไป จะไปทางใด

บทความนี้เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ให้อาจารย์ รุ่นหลังๆ ของคณะฯ ได้ทราบประวัติความเป็นมาของ หลักสูตรแพทยศาสตร์บัณฑิตธรรมศาสตร์ เพื่อให้ร่วมกันคิด และพัฒนาการศึกษาของคณะแพทยศาสตร์ให้ก้าวหน้าต่อไป โดยยึดนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง (student-centered learning) ในเรื่องของการศึกษานั้น ต้องบอกว่า เป็น dynamic แต่การ จะเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม ควรต้องคำนึงให้รอบคอบและ อยู่บนพื้นฐานของหลักการศึกษาคือข้อพิสูจน์ ไม่ใช่สามารถ เปลี่ยนแปลงไปตามใจชอบของผู้ใดโดยไร้หลักการ และใน การเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามบริบท ของเรา ไม่ใช่ตามกันต่างประเทศหรือสถาบันอื่นๆ ทุกประการ และหลักของการพัฒนานั้น สิ่งใดที่ดีก็ควรจะคงอยู่ต่อไป สิ่งใดที่ไม่ดีก็ต้องปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น